

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМИ
ДОНОРАМИ В СФЕРІ РЕЛОКАЦІЇ БІЗНЕСУ
В УМОВАХ ВІЙНИ**

Яна ФЕНИЧ

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

В умовах повномасштабної війни, що триває в Україні, питання збереження та відновлення економічного потенціалу набуває стратегічного значення. Одним із ключових викликів для українських підприємств стало переміщення виробництв із зони активних дій у безпечніші регіони. У відповідь на ці виклики держава розробила механізми підтримки релокації бізнесу, залучаючи міжнародних донорів та фінансові інституції. Міжнародна допомога відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності економіки, оскільки сприяє створенню умов для продовження діяльності підприємств, збереженню робочих місць та залученню інвестицій у регіони, що приймають релокований бізнес. Співпраця з міжнародними донорами дозволяє державі не лише компенсувати витрати на переміщення підприємств, а й підтримувати їхню адаптацію до нових умов та модернізацію виробничих потужностей, що сприятиме виходу на нові ринки. Однак ефективність цієї співпраці залежить від багатьох чинників, зокрема від рівня координації між державними органами та міжнародними партнерами, прозорості механізмів розподілу фінансової допомоги, а також готовності бізнесу до участі в таких програмах. Саме тому дослідження ролі міжнародних донорів у державній підтримці релокації бізнесу, а саме ключових аспектів міжнародно-фінансової та технічної допомоги у процесі релокації українських підприємств, основних викликів та перспектив такого співробітництва, а також шляхів підвищення ефективності взаємодії між державою, бізнесом і міжнародними партнерами, що є неможливим без встановлення відповідного механізму правового регулювання, є *актуальним* як з наукової, так і з практичної точки зору.

Міжнародно-фінансова та технічна допомога у процесі релокації відіграє важливу роль у підтримці релокації бізнесу в умовах війни,

забезпечуючи підприємствам доступ до необхідних ресурсів для відновлення та подальшого розвитку. Основними аспектами такої допомоги можна визначити наступні: 1) фінансування релокації та відновлення діяльності; 2) інфраструктурна підтримка та розвиток приймаючих регіонів; 3) консультативна та технічна допомога; 4) підтримка виходу на міжнародні ринки; 5) забезпечення прозорості та ефективності використання коштів.

Щодо фінансування релокації то воно, перш за все, базується на грантах та безповоротній допомозі. Грантові програми для українських підприємств, що сприяють покриттю витрат на переміщення, відновлення обладнання та оренду нових виробничих потужностей надають такі міжнародні організації, як Європейський Союз, Світовий банк, USAID, GIZ та інші. В свою чергу такі фінансові установи, як ЄБРР та IFC надають бізнесу кредитні ресурси з низькими відсотковими ставками та тривалим пільговим періодом погашення, що дозволяє підприємствам поступово адаптуватися до нових умов¹.

Інфраструктурна підтримка та розвиток приймаючих регіонів передбачає створення державою індустріальних парків та хабів за підтримки міжнародних донорів, за допомогою яких реалізуються проекти будівництва промислових хабів, бізнес-інкубаторів та технологічних кластерів у західних та центральних регіонах України, що приймають релоковані підприємства. Щодо інвестицій в логістичну інфраструктуру то реалізуються проекти з покращення транспортної доступності, будівництва складів та розширення енергетичних потужностей для розміщення нових виробництв. Консультативна та технічна допомога передбачає супровід бізнесу у процесі релокації, за якого міжнародні організації надають експертну підтримку у правових, фінансових та організаційних питаннях, пов'язаних із переміщенням та перезапуском підприємств. Невід'ємною частиною такої допомоги є програми навчання та перекваліфікації, у контексті яких реалізуються ініціативи для підготовки персоналу релокованих підприємств до нових умов роботи, освоєння сучасних технологій та підвищення кваліфікації кадрів.

Проте як слушно зазначає вчений-конституціоналіст Озель В.І. правове регулювання міжнародного технічного співробітництва на рівні національного права України потребує удосконалення та розвитку. Першочерговою задачею на цьому шляху є прийняття Закону України «Про міжнародну технічну допомогу», це б дало змогу вирішити низку проблем у єдності застосування понятійного та

¹ Плашук Л. Посібник з релокації підприємств. 2022. 31 с. URL: <https://golocal-ukraine.com/wp-content/uploads/2022/10/relokacziya-pidpriemstv.pdf>

термінологічного апарату, визначенні чіткої структури механізму дій щодо отримання/ надання МТД тощо. Відсутність досконалої нормативної бази, на наш погляд, можуть спричиняти ряд проблем щодо отримання допомоги та грантів Україною. Партнери країни та організації-донори прагнуть найповнішої прозорості та ясності всіх процесів (передачі, розподілу, ефективного використання ресурсів МТД), чого можна досягти виключно повноцінним правовим регулюванням².

Щодо нормативно-правового регулювання співпраці з міжнародними донорами у сфері підтримки релокації бізнесу в Україні, то серед джерел національного законодавства України у сфері регулювання міжнародного співробітництва і партнерства основу законодавства становить Конституція України. Згідно статті 18 «Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права»³. Також Конституція України визнає чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, частиною національного законодавства України (ст. 9)⁴. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р.⁵, закладає основи укладання, ратифікації, виконання, припинення дії договорів між Україною та іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права. Спеціальним законом в цій сфері є Закон України від 28.07.2022 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави»⁶. Порядок та умови співпраці з міжнародними донорами визначається Постановою

² Озель В.І. Конституційні та міжнародно-правові засади регулювання міжнародного технічного співробітництва України та країн і організацій-донорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 65-69.

³ Конституція України: Закон України від 28.06.1996. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

⁴ Конституція України: Закон України від 28.06.1996. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

⁵ Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004. № 1906-IV. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави: Закон України від 28.07.2022 № 2468-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text>

Кабінету Міністрів України № 305 від 17.03.2022⁷, яка регламентує безоплатне перевезення майна вітчизняних підприємств, установ та організацій, які підлягають релокації. Перелік таких підприємств формується Міністерством економіки та передається до Міністерства інфраструктури, та Розпорядження Кабінету Міністрів України №246-р від 25.03.2022⁸, яке передбачає план невідкладних заходів з переміщення виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії або є загроза таких дій, на безпечні території.

Враховуючи вищенаведене, нормативно-правове регулювання співпраці з міжнародними донорами в сфері релокації бізнесу в Україні є фрагментарним, неузгодженим та малоефективним, не тільки в аспекті міжнародного технічного співробітництва, про що зазначалось вище, але й у всіх інших аспектах також. На це вказують кілька ключових моментів:

1. Відсутність спеціального законодавства. Хоча і є спеціальний закон, проте він спрямований на створення сприятливих умов для переміщення підприємств із зон бойових дій або територій з підвищеною небезпекою на більш безпечні території України та спрощення правил приватизації для підтримки підприємств, які були змушені переміститись через бойові дії, що сприяє їх швидшому відновленню та інтеграції в нові економічні умови. А окремі постанови та розпорядження Кабінету Міністрів та урядові програми мають тимчасовий характер і не передбачають комплексного підходу до співпраці з міжнародними донорами в питанні релокації.

2. Нечіткий механізм залучення донорських коштів. В Україні немає чітко визначеної процедури, як саме міжнародні донори можуть фінансувати процес релокації бізнесу. Це ускладнює доступ підприємств до фінансової підтримки та інвестицій.

3. Бюрократичні перешкоди. Українське законодавство щодо використання міжнародної допомоги є складним, що може стримувати швидку реалізацію проектів з релокації.

4. Недостатня координація між державними органами. Взаємодія між Міністерством економіки, місцевою владою та міжнародними

⁷ Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022. №305. Дата оновлення: 25.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-п#Text>

⁸ Про затвердження плану невідкладних заходів про переміщення в разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2022. № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-р#Text>

донорами потребує кращої координації та прозорих механізмів прийняття рішень.

5. Відсутність податкових та митних стимулів. Для залучення міжнародних донорів до підтримки релокації потрібні спеціальні стимули, такі як податкові пільги чи спрощення митних процедур для переміщених підприємств.

Важливим аспектом співпраці з міжнародними донорами в сфері релокації, що потребують правового регулювання є підтримка виходу на міжнародні ринки, що передбачає застосування програм експорту та інтеграції, за яких міжнародні донори допомагають українським компаніям налагоджувати експортні поставки, адаптувати продукцію до міжнародних стандартів та шукати нових партнерів за кордоном. Такі міжнародні програми існують та сприяють модернізації релокованих підприємств, впровадженню нових технологій та цифрових рішень для підвищення конкурентноспроможності бізнесу. І на кінець, в аспекті забезпечення прозорості та ефективності використання коштів, міжнародні організації впроваджують механізми контролю за використанням наданих фінансових ресурсів, що допомагає запобігати корупції та неефективному розподілу допомоги. А також, міжнародні донори координують свою діяльність з Міністерством економіки України, Офісом з розвитку підприємництва та іншими державними структурами, що займаються релокацією бізнесу, для забезпечення ефективної взаємодії та розподілу ресурсів.

Отже, міжнародно-фінансова допомога є важливим фактором успішної релокації українських підприємств, оскільки забезпечує доступ до фінансових, інфраструктурних та консультаційних ресурсів. Однак для підвищення ефективності співпраці необхідно розробляти комплексні програми, які враховуватимуть потреби як бізнесу, так і регіонів, що приймають релоковані підприємства. Прозорість використання міжнародної допомоги та її інтеграція в загальну стратегію економічного відновлення України є ключовими чинниками подальшого розвитку цієї ініціативи, так само як і необхідність у розробці спеціального законодавства, яке б систематизувало взаємодію з міжнародними донорами та спростило доступ українських підприємств до підтримки. На часі є прийняття окремого закону, який би врегульовував механізми залучення, розподілу та використання міжнародної фінансової допомоги для релокованих підприємств, що позитивно відобразиться на ефективності використання міжнародної допомоги, прискоренню процесів релокації бізнесу, та в кінцевому результаті сприятиме забезпеченню стабільного економічного відновлення країни.